

1958'de kurduğu Kuzey Afrika Araştırmaları Merkezi'nin başına Jean-Louis Miège'i geçiren Le Tourneau, 1962 yılından itibaren yayımlanan Kuzey Afrika Yıllığı'ndaki (*Annuaire de l'Afrique du Nord*) siyasi kronik kısmını bizzat yazdı. Ceza-yir'de sömürge döneminde neşredilen, başta *Revue de la Méditerranéenne* ve *Revue africaine* gibi ondan fazla derginin faaliyetleri 1962'de durdurulunca 1966 yılında *Revue de l'occident musulman et de la Méditerranée* adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Ölümünden sonra derginin 1973 yılında basılan 13-14 ve 15-16. sayıları onun hâtırasına çıkarılmıştır. Bu merkezin adı önce Akdeniz Afrika-sı Araştırma Merkezi (Centre de Recherche sur l'Afrique Méditerranéenne), ardından Müslüman ve Akdeniz Toplamları Araştırma Merkezi (Centre de Recherche sur les Sociétés Musulmanes et Méditerranéennes) olarak değiştirildi. Son olarak da Arap ve Müslüman Dünyası Araştırmaları ve İncelemeleri Enstitüsü (Institut de Recherches et d'Etudes sur le Monde Arabe et Musulman [IREMAM]) adını aldı. Halen bu merkezde Afrika, İslâm ve Doğu uzmanı 100 kadar araştırmacı çalışmaktadır. Le Tourneau 7 Nisan 1971 tarihinde öldü.

Eserleri. *Fès avant le protectorat* (Casablanca 1949; Muhammed Haccî ve Muhammed el-Ahmar tarafından *Fâs kable'l-ħimâye* adıyla Arapça'ya tercüme edilmiştir [Beyrut 1986]); *l'Islam contemporain* (Paris 1950); *Damas de 1075 à 1154, traduction annotée d'un fragment de l'Histoire de Damas d'Ibn al-Qalânîsî* (Beyrut 1952); *Histoire de l'Afrique du nord* (Paris 1952; Charles André Julien'in daha önce yayımladığı eserinin II. cildinin yeniden gözden geçirilmiş ilâveli baskısıdır); *Les débuts de la dynastie sa'dienne jusqu'à la mort du Sultan M'Hammed ech-Cheikh* (1557) (Alger 1954); *Les villes musulmanes de l'Afrique du nord* (Algiers 1957); *Fez in the Age of the Marinides* (Oklahoma 1961; Nicola Ziadeh eseri *Fâs fi 'aşri Benî Merîn* adıyla Arapça'ya çevirmiştir [Beyrut 1967]); *L'évolution politique en Afrique du nord musulmane 1920-1961* (Paris 1962); *La vie quotidienne à Fès en 1900* (Paris 1965); *The Almohad Movement in North Africa in the Twelfth and Thirteenth Centuries* (Princeton 1969; Emîn et-Tayyibî tarafından *Hareketü'l-Mu-vaħhidîn fi'l-karneyni's-sânî'aşer ve's-sâliş'aşer* adıyla Arapça'ya tercüme edilmiştir [Tunus 1982]; makalelerinin ve diğer

çalışmalarının tamamı için bk. *Revue de l'occident musulman et de la Méditerranée*, sy. 10 [1971], s. 14-18). Le Tourneau, *Encyclopédie de l'Islam* için otuz üç madde yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, I, 311; A. Adam, "Roger Le Tourneau 1907-1971", *Revue de l'occident musulman et de la Méditerranée*, sy. 9, Aix-en-Provence 1971, s. 9-14; L. Golvin, "Roger Le Tourneau. L'homme, le savant", a.e., sy. 10 (1971), s. 9-13; E. Burke, III, "Roger Le Tourneau, 1907-1971", *IJMES*, III (1972), s. 361-363; D. Oppetit, "Roger Le Tourneau (1907-1971). Un intellectuel français et le Maghreb", *Correspondances*, sy. 51, Rabat 1998, s. 9-16.

AHMET KAVAS

el-LEÂLÎ'İ-MASNÛA (الآلى المصنوعة)

Süyûtî'nin
(ö. 911/1505),
Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin
el-Mevzû'ât'ında uydurma
gösterilen hadisleri eleştirmek üzere
kaleme aldığı eseri
(bk. el-MEVZÛÂT).

LEBBEYK

(bk. TELBİYE).

LEBİBÎ'İ HORASÂNÎ (لبیبی خراسانی)

(V./XI. yüzyıl)

İranlı şair.

Mahlası (Lebîbî) dışında adı ve hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Nisbesinden Horasanlı olduğu anlaşılmaktaysa da hangi şehirden olduğu belli değildir. Yakın arkadaşı Ferruhî'nin 429'da (1037-38) ölümü üzerine yazdığı mersiye onun bu tarihte hayatta bulunduğunu göstermektedir. Avfî, Lebîbî'nin Gazneliler dönemi şairlerinden olup Gazneli Mahmud'un kardeşi Ebû'l-Muzaffer Yûsuf b. Nâsirüddin için bir kaside yazdığını kaydederse de (*Lübâb*, s. 527-528) bu kaside onun için değil Çağaniyân emirlerinden Ebû'l-Muzaffer için söylenmiş olmalıdır. Zira Gazneli Ebû'l-Muzaffer için yazılan kasidelerde daima Ebû Ya'kûb künyesi kullanılmıştır. Öte yandan kasidenin Lebîbî'ye aidiyeti de kesin değildir. Ferruhî'ye mal edildiği gibi Menûcihri'ye de nisbet edilir. Ancak son araştırmalarda Lebîbî'ye ait olduğu kanaatine varılmıştır.

Lebîbî'den bu kaside dışında sözlüklerde şahit olarak kullanılan sınırlı sayıda beyit günümüze ulaşmıştır. Bunlar şekil bakımından mesnevilerden alınmış beyitlere benzemekteyse de konuları belli değildir. Bütün bunlara rağmen Lebîbî'nin döneminin tanınmış şairlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân onu "seyyidü's-suarâ" diye niteledi. Ayrıca Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî Lebîdî'yi "üstâd-ı sühan" olarak kaydeder. Fakat eserin daha eski ve güvenilir birçok nüshasında bu ad Leysî şeklinde geçmektedir. Dolayısıyla buradaki "üstâd-ı sühan" sıfatının kesin olarak Lebîbî'ye ait olup olmadığı bilinmemektedir. Esedî-i Tûsî'nin (ö. 465/1073) *Luğat-ı Fûrs*'ünde Lebîbî'nin birçok şiirinin yer alması şiirlerinin daha sonraki dönemlerde de yaygın olduğunu göstermektedir.

Lebîbî'nin dağınık parçalar halinde bulunan şiirleri Jan Rypka ve M. Borecky tarafından toplanarak *Archiv Orientalia*'nın XIV. cildinde (1943), bir bölümü de Debîr-i Siyâkî tarafından *Mihir* dergisinin VIII. cildinde (Tahran 1331 hş./1952, s. 310-312, 367-377, 650-653) *Lebîbî ve Eş'âr-i O* adıyla neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râdûyânî, *Tercümânü'l-belâğa* (nşr. Ahmed Ateş), İstanbul 1949, s. 32, 121 vd.; Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Târîh* (nşr. Ali Ekber Feyyâz), Meşhed 1350 hş., s. 83; Avfî, *Lübâb*, s. 527-528; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşaḥâ*, Tahran 1295, I, 494; Safâ, *Edebiyyât*, I, 547-550; Rypka, *HIL*, s. 175; M. Debîr-i Siyâkî, *Genc-i Bâz-yâfte*, Tahran 1354 hş., s. 4-34; Melikü's-suarâ Bahâr, "Kaşide-i Lebîbî", *Âyende*, III, Tahran 1363/1944, s. 151-157; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XXII, 17308-17312; J. T. P. de Bruijn, "Labibi", *EP* (Ing.), V, 583.

RIZA KURTULUŞ

LEBİD b. REBİA

(لبید بن ربيعة)

Ebû Akil Lebîd b. Rebîa
b. Mâlik b. Ca'fer el-Âmirî el-Ca'ferî
(ö. 40 veya 41/660 veya 661)

Câhiliye devrinde de yaşamış olan
(muhadram) muallaka sahibi
İslâm şairi.

Genç yaşta kabilesi adına Hîre Hükümdarı Nu'mân b. Münzir'e (580-602) gönderilen elçi heyeti içinde yer almasından hareketle 550-570 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir. Soyü Benî Âmir, Benî Kilâb ve Benî Ca'fer kabilelerine dayanır. Benî Ca'fer'in ileri gelenlerinden

LEBİD b. REBİA

olan babası Rebîa cömertliği sebebiyle "Rebîu(Rebîatû)'l-muktirîn" (fakirlerin baharı) adını almıştı. Rebîa, Benî Ca'fer kabilesiyle Benî Esed arasındaki Yevmü Zî-alâk savaşında ölmüştü. Lebîd genç yaşta şiir yeteneğini kanıtladı. Nu'mân b. Münzir'e elçi olarak gittiğinde okuduğu şiirle hükümdarı ve beraberindekileri etkiledi. Nu'mân'ı kabilesi Benî Âmir aleyhine tahrik etmiş olan şair Rebî' b. Ziyâd'a yönelttiği yergisiyle hükümdarın görüşlerinin kabilesi lehine değişmesini sağladı.

Hız. Peygamber'in kalplerini İslâm'a ısıdırmak amacıyla zekât verdiği kimseler (müellefe-i kulûb) arasında bulunan Lebîd kuvvetli görüşe göre 9 (631) yılında müslüman olmuştur. Daha sonra gittiği Kûfe şehrini kuranlar arasında yer aldı ve öğullarıyla birlikte buraya yerleşti. Uzun bir ömür sürdüğü rivayet edilen Lebîd 40 veya 41 (660 veya 661) yılında Kûfe'de vefat etti ve Benî Ca'fer b. Kilâb sahrasına defnedildi. İmam Şâfiî'nin "büyük bir şair", Zürrümme ile Nâbîga ez-Zübânî'nin "Araplar'ın veya kabilesi Hevâzin'in en büyük şairi" diye nitelediği Lebîd, kendisini İmru'ülkays b. Hucr ve Tarafe b. Abd'den sonra üçüncü şair olarak görür. Cumahî onu üçüncü tabaka Câhiliye şairlerinden saymaktadır.

İbn Sa'd, İbn Kuteybe ve İbn Hallikân gibi eski müellifler Lebîd'in müslüman olduktan sonra şiir söylemediğini kaydetmişlerse de Brockelmann, Ömer Ferruh ve diğer bazı çağdaş araştırmacılar, şiirlerindeki İslâmî motiflere dayanarak onun müslüman olduktan sonra da az miktarda şiir söylediğini ileri sürerler. Hız. Peygamber, Lebîd'in, "İyi biliniz ki Allah'tan başka her şey bâtıldır, her nimet de şüphesiz zevâle mahkûmdur" beytini takdir ederek, "Hiçbir şairin ağızından bundan daha doğru bir söz çıkmadı" demiştir. Lebîd'in şiirlerinin çoğu fahiye türünde olup bunlarda garîb kelimelerle örülmüş sert bir üslûp hâkimdir. Kendisini, kabilesini, atalarını ve ailesini yiğitlik ve cömertlikle övdüğü bu şiirlerinde devesine, çöle ve çöl hayvanlarına, içki ve av tasvirlerine yer vermiştir. Müslüman olduktan sonra yazdığı şiirlerde İslâm'ın ve Kur'an'ın etkisiyle üslûbunun yumuşadığı ve takvâ, sâlih amel, ölüm, âhiret hazırlığı, dünyanın fâniliği gibi mev'iza ve hikemiyat ağırlıklı temaları işlediği görülmektedir (Şevki Dayf, II, 91-95). Yıldırım isabetiyle ölen kardeşi Erbed için yazdığı mersiye onun en güzel şiirlerindendir.

Muallaka şairleri arasında yegâne müslüman şair olan Lebîd'in belli bir olay veya sebebe bağlı olarak değil kendi duygularını dile getirmek için nazmettiği muallakası, Theodor Nöldeke'ye göre bedevî şairlerin şiirleri arasında en güzel olanlarındandır. Muallakasının ilk bölümü olan nesib kısmında eski konaklama yerlerinin tasvirine geniş yer verilmiş, aşk teması ikinci planda tutulmuştur. Av sahneleri ve işret âlemleri tasviriyile devam eden kaside kabile büyüklerinin methi ve kendi cömertliğiyle övündüğü kısım sona erer. Kâmil bahrinde yazılmış seksen sekiz veya seksen dokuz beyitlik kaside diğer muallakalarla birlikte muallaka şerhlerinin hepsinde yer alır. Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî ve Hatîb et-Tebrîzî'ye ait şerhler en önemli olanlardır. Almanca, İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Türkçe, Farsça ve Urduca gibi birçok dile çevrilen muallakanın müstakil veya diğer muallakalarla birlikte çok sayıda baskısı yapılmıştır (Sezgin, GAS [Ar.], II/1, s. 74 vd.).

Lebîd'in divanı Ebû Amr eş-Şeybânî, Asmaî, İbnü's-Sikkî, Ebû'l-Hasan Ali b. Abdullah et-Tûsî, Muhammed b. Habîb ve Sükkerî gibi âlimler tarafından şerh edilmişse de bunlardan sadece Tûsî'nin şerhi eksik olarak zamanımıza intikal etmiştir. Lebîd'in divanı Yûsuf Ziyâeddin el-Hâlidî (I. kısmı Viyana 1880), A. Huber – Brockelmann (II. kısmı, Leiden 1891) ve Tûsî şerhiyle birlikte İhsan Abbas (Küveyt 1962) tarafından, ayrıca 1966'da Beyrut'ta (Dârü Sâdir) neşredilmiştir.

Şairin hayatı, edebî şahsiyeti ve şiirleri üzerinde birçok çalışma yapılmış olup önemlileri şunlardır: William J. M. Sloane, *The Poet Labid. His Life, Times, and Fragmentary Writings* (Leipzig 1877); Yahyâ el-Cübûrî, *Lebid b. Rebî'a el-Âmirî* (Bağdat 1382/1962); Zekeriyâ Abdurrahman Sıyâm, *Şîru Lebîd b. Rebî'a beyne câhiliyyetihî ve İslâmihi* (Kahire 1976); Mûchid Çîcân ed-Düeymî, *el-Cümletü'l-'Arabiyye fi Dîvânı Lebîd* (1977, yüksek lisans tezi, Kahire Üniversitesi); İbrâhim Abdülbârî, *el-Mu'cemü'l-luğavî li-Dîvânı Lebîd* (Kahire 1981); Hâmid b. Cebr, *Lebid b. Rebî'a hayatühü ve şîruh* (1977, yüksek lisans tezi, Ezer Üniversitesi); Emel bint Abdullah et-Tuaymî, *Lebid şâiren muhağramen* (1409/1989, yüksek lisans tezi, Külliyyetü'l-âdâb li'l-benât, Demmâm), Hasan M. Ca'fer Nûreddin, *Lebid b. Rebî'a el-Âmirî*,

hayatühü ve şîruh (Beyrut 1990), Şefik Abdürrâzık Ebû Sa'de, *Eşerü'l-İslâm fi şîri Lebîd b. Rebî'a* (Kahire 1948).

BİBLİYOGRAFYA :

Lebid b. Rebîa, *Dîvân* (nşr. İhsan Abbas), Küveyt 1962, tür.yer.; ayrıca bk. neşreden giriş, s. 3-42; İmru'ülkays v.dğr., *Yedi Askı* (nşr. ve trc. M. Şerefeddin Yaltkaya), İstanbul 1943, s. 64-80; Cumahî, *Fuḥûlû's-şu'arâ*, I, 123, 135-136, 144; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 299-300, 472-473; Ebû Hâtim es-Sicistânî, *el-Mu'ammerûn ve'l-veşâyâ* (nşr. Abdülmün'im Âmir), Kahire 1961, s. 76-79; İbn Kuteybe, *eş-Şîr ve's-su'arâ* (nşr. Müfid M. Kumeyha), Beyrut 1401/1981, s. 123-128; Belâzürî, *Ensâb*, I, 227-228; Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, *Şerḥu'l-kaşâ'idî's-seb'î'l-tvâli'l-Câhiliyyât* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1963, s. 505-597; Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *Şerḥu'l-kaşâ'idî't-tis'î'l-meşḥurât* (nşr. Ahmed el-Hattâb), Bağdat 1393/1973, I, 357-450; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eḡânî*, XV, 291-306; XVII, 15-24; Merzûbânî, *el-Müveşşah* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1385/1965, s. 328, 357-359, 360; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-istikâme), s. 230; Hatîb et-Tebrîzî, *Şerḥu'l-Kaşâ'idî'l-aşr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1384/1964, s. 15-17; Ahmed Emîn eş-Şin-kî, *Şerḥu'l-Mu'allakâti'l-aşr ve aḥbârü şu'arâ'tihâ*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbi'l-Arabî), s. 123-136; Brockelmann, *GAL*, I, 36-37; *Suppl.*, I, 64-65; a.mlf., "Labid b. Rabî'a", *El²* (İng.), V, 583-584; Sezgin, *GAS*, II, 126-127; a.e. (Ar.), II/1, s. 74 vd.; Şevki Dayf, *Târîḥu'l-edeb*, II, 91-95; Butrus el-Bustânî, *Üdeba'ü'l-'Arab*, Beyrut 1989, s. 144-151; İsmail Hakkı Sezer, *Lebid bin Rabî'a ve Mu'allakası'nda Tasvir*, Konya 1995; Ahmet Suphi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan XVI. Asra Kadar)*, İstanbul 1996, I, 80-81, 82; A. von Kremer, "Über die Gedichte des Labyd", *SBAW*, XCVIII/2 (1881), s. 555-603; A. Miquel, "eş-Şahrâ fi Mu'allakâti Lebîd" (trc. İbrâhim en-Neccâr), *Ḥavliyyâtü'l-Câmi'ati't-Tûni-siyye*, XII, Tunus 1975, s. 63-85; Süleyman Tü-lüçü, "Büyük Bir İslâm Şairi: Lebîd", *EAÜİFD*, X (1991), s. 173-180.

☐ SÜLEYMAN TULÜÇÜ

LEDÜN İLMİ

(bk. BÂTİN İLMİ).

LEFF ü NEŞR

(الفت والنشر)

Nesir veya nazım şeklindeki anlatımda önceden zikredilen unsurların her biriyle ilgili öğeler getirme anlamında bedî sanatı.

Sözlükte "toplama, düzme, bükme" anlamına gelen leff ile "dağıtma, yayma" mânasındaki neşr kelimelerinden oluşan leff ü neşr bedî ilminde cümle öğelerinin kuruluş ve dizilişleriyle ilgili, anlama güzellik katan söz sanatlarından biridir. Bu sanatta önce iki veya daha fazla unsur ayrı